

УДК 355.01

П. М. Сніцаренко,

*доктор технічних наук,**старший науковий співробітник,**провідний науковий співробітник**центру воєнно-стратегічних досліджень**Національного університету оборони України**імені Івана Черняхівського*

Головна закономірність збройної боротьби та базові умови досягнення перемоги

У статті викладено новий погляд на базові закономірності збройної боротьби та досягнення перемоги над противником. Обґрунтовано перспективну парадигму ведення збройної боротьби як перехід від управління власними військами до управління противником за кібернетичним принципом.

Ключові слова: війна, бойова могутність збройних сил, бойова здатність (спроможність) збройних сил, збройна боротьба, закономірність збройної боротьби, управління противником, критерій перемоги.

«Світ – корабель, розум – його вітрила,
замисел – стерновий»

(з турецької народної казки)

Традиційно основи воєнної науки передбачають пріоритетне дослідження законів і закономірностей збройної боротьби, які характеризують залежність її перебігу та наслідків від низки суттєвих чинників – політичних, економічних, моральних, наукових, технічних, суто військових. У зв'язку з тим, що кожен із зазначених чинників являє собою складне утворення, відповідні *основні закони* й закономірності вимушено диференціюються та конкретизуються сукупністю *часткових законів* і закономірностей збройної боротьби. На перший погляд, така диференціація виправдана, оскільки дає підстави більш концентровано розглядати процеси збройної боротьби в практичних ситуаціях, особливо на тактичному рівні. Але негативною стороною такого тренду у воєнній науці є певне «затінення» елементами деталізації основних законів і закономірностей збройної боротьби та війни загалом, наслідком чого є недостатня увага до уточнення їхньої сутності, починаючи з визначення основних категорій. А це, у свою чергу, шкодить якісному розумінню таких законів і закономірностей, як основи воєнної філософії, що не дає можливості приймати адекватні рішення вже на стратегічному рівні як на етапі підготовки, так і в процесі застосування збройних сил за призначенням.

Щоби переконатися в існуванні зазначеної ситуації, розглянемо окремі приклади теоретичної недосконалості, зокрема термінологічних визначень, які вважаються певною аксіоматичною базою сучасної воєнної науки.

Тут слід передусім звернути увагу на широко вживане протягом тривалого часу, але суперечливе визначення поняття війни «як суспільно-політичного явища, продовження політики насильницькими засобами», запозичене з класичної праці Карла фон Клаузевіца [1], у котрій також чимало суперечностей і котру сам автор вважав такою, що потребує переопрацювання, якого він не встиг реалізувати.

Розглядаючи формально вказане визначення, можна подумати, що війна – це односторонній процес, адже поняття політики охоплює погляди та дії лише однієї сторони (у будь-якій галузі діяльності). Але в тій самій праці Клаузевіца, вже в іншому місці, йдеться про те, що «війна завжди є зіткненням двох живих сил, тому кінцева мета воєнних дій [злам противника, *тобто перемога над ним.* – П. С.] має бути в обох сторін». Отже, наведене вище поняття війни є недовизначеним, яке без додаткового пояснення є недостатньо зрозумілим.

Останнім часом в окремих наукових колах відбулось уточнення поняття війни шляхом більшої конкретизації її сутності, що знайшло своє відображення в спеціалізованих виданнях, зокрема енциклопедичних. Так, уже у виданні [2] значиться, що «війна – це соціально-політичне явище, яке є крайньою формою вирішення

соціально-політичних, економічних, ідеологічних, а також національних, релігійних, територіальних та інших протиріч між державами, народами, націями, класами та соціальними групами засобами воєнного насильства... Сутністю війни є продовження внутрішньої та зовнішньої політики воюючих сторін засобами збройного насильства». Очевидно, що слово «між» є ключовим у цьому визначенні, оскільки підкреслює двосторонній характер процесу війни.

Попри це суттєве уточнення легковажне ставлення до поняття війни як двостороннього процесу в переважній більшості ситуацій усе ж зберігається, і не лише в риторичі побутового спілкування, аж до дискусій на політичному рівні включно, а й в елементах змісту наукових робіт на тему війни. Наприклад, у загалом змістовній та корисній монографії, присвяченій історико-філософським аспектам локальних війн та збройних конфліктів другої половини ХХ століття [3], зустрічаємо тези:

«мета війни» (але у війни як двостороннього процесу мети немає – мета є лише в кожного із суперників!);

«виграти війну» (війна як двосторонній процес ніким не виграється, можна лише *перемогти у війні* або *виграти* (щось) у війні);

«перехід від управління військами до управління збройною боротьбою: теорія керованих війн» (а хто при цьому керуватиме збройною боротьбою як двостороннім процесом – третя сторона?).

Зрозуміло, що подібні тези повинні бути вилучені не лише з фахового середовища, а й з обігового, побутового застосування як такі, що не відповідають правилам формальної логіки, шкодячи науковим дослідженням та розумінню практичної діяльності у воєнній сфері, а поняття війни, як, власне, і збройної боротьби, має трактуватися й досліджуватися як виключно двосторонній процес.

Іншим прикладом суперечливості серед фундаментальних для теорії збройної боротьби категорій є трактування поняття «бойова могутність», яке, зокрема у [2], наводиться в дефініції: «Сукупність матеріальних і духовних чинників, що визначають стан збройних сил та їх оперативну здатність виконувати бойові задачі». І далі пояснення: «визначається чисельним і якісним складом збройних сил, їх укомплектованістю й технічною оснащеністю, рівнем підготовки, боеготовності і боездатністю військ (сил), розвитком воєнного мистецтва тощо». Схематично це виглядає так, як зображено на *рисунку 1*.

Зі схеми на *рисунку 1* стає очевидною недосконалість визначення поняття «бойова могутність», оскільки тут порушено системний принцип вкладеності. Так, у [2] «бойова здатність (спроможність)» – це стан військ (сил), який дає їм змогу успішно вести бойові дії відповідно до призначення в будь-яких умовах обстановки та реалізувати свої бойові можливості; одна зі складових *бойової готовності*. Таким чином, бойова здатність безпосередньо не визначає бойової могутності, оскільки є складовою бойової готовності.

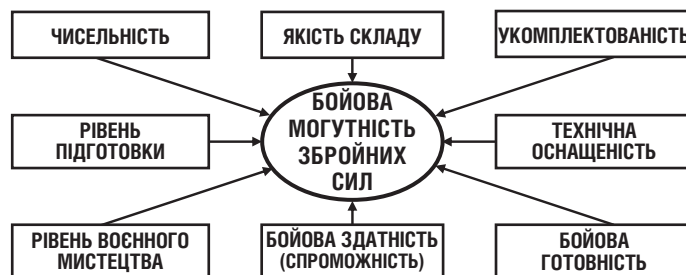

Рис. 1. Чинники бойової могутності збройних сил (за існуючим визначенням)

У свою чергу, як значиться в [4], бойова здатність (спроможність) залежить від укомплектованості, бойової виучки, морально-бойових якостей особового складу, забезпеченості матеріальними засобами, а також від втрат і можливостей їх поповнення тощо. Отже, «укомплектованість», «бойова виучка» (як результат підготовки військ (сил)), «оснащеність» (як результат забезпечення матеріальними засобами) також безпосередньо не визначають бойову могутність, а лише впливають на неї через бойову здатність (спроможність) та бойову готовність, тобто як складові третього рівня підпорядкованості відносно феномена бойової могутності.

Виходячи із зазначеного, цілком логічно, щоб схема на *рисунку 1* трансформувалася в досконалішу сутність (*рис. 2*).

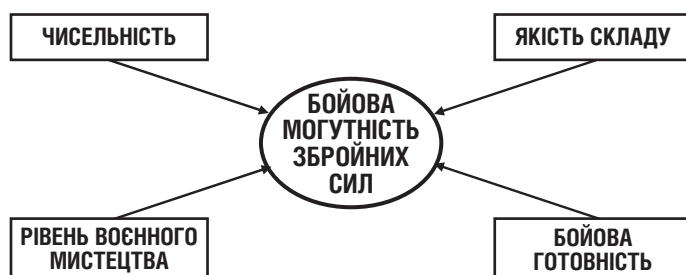

Рис. 2. Головні чинники бойової могутності збройних сил

Таким чином, з позицій системного підходу й чинної термінології, бойову могутність *безпосередньо* визначають усього чотири складові:

- загальна чисельність збройних сил;
- якісний склад збройних сил (відповідність організаційної структури збройних сил сучасному характеру збройної боротьби);
- бойова готовність (стан військ (сил), котрий дає їм можливість у визначені терміни розпочати бойові дії, під час яких виконати бойові задачі);
- рівень воєнного мистецтва (відповідність положень воєнної стратегії, оперативного мистецтва й тактики сучасному характеру збройної боротьби та своєчасне освоєння цих знань).

Ще більш прискіпливий аналіз схеми на *рисунку 2* з позицій існуючої термінології взагалі веде до еквівалентності понять «бойова могутність» та «бойова готовність», що свідчить про недосконалість визначення всіх зазначених вище понять воєнної науки або принаймні деяких з них.

Постановка проблеми. Наведені приклади недосконалості термінологічних понять, котра неодмінно призводить до викривлення теорії та практики у воєнній сфері, вказують на необхідність подальшого розвитку передусім основ воєнної науки (загальної теорії). У цьому контексті необхідно уточнювати як термінологію, так і закономірності збройної боротьби, враховуючи при цьому надбання всіх галузей науки. Зважаючи на це, а також на набутий воєнний досвід, важливо, зокрема, чітко визначити основну закономірність збройної боротьби та необхідні й достатні умови для перемоги в такій боротьбі, чому до сьогодні ще не приділено належної уваги. Тому розгляд цього питання та спроби його розв'язання слід вважати актуальним проблемним завданням для розвитку теорії та практики воєнної сфери, що є метою авторських роздумів.

Вклад основного матеріалу. Вирішуючи поставлене завдання, маємо виходити з двостороннього характеру збройної боротьби, маючи на увазі, що політичні завдання сторін вирішуються шляхом війни між ними через зіткнення їхніх бойових могутностей. Очевидно, що в ситуації війни *бойова могутність сторін*, котра за існуючим визначенням інтегрує в собі чисельний склад збройних сил, їхню структурну організацію, рівень воєнного мистецтва в усіх структурних ланках, після приведення наявних сил і засобів у бойову готовність *визначається лише бойовою здатністю (спроможністю) сторін* (тобто станом військ (сил), що дає їм змогу успішно вести бойові дії за призначенням), яка реалізується по лінії їх бойового зіткнення через бойові можливості військ (сил). Умовно це виглядає як загальна схема збройної боротьби, яку зображено на *рисунку 3*.

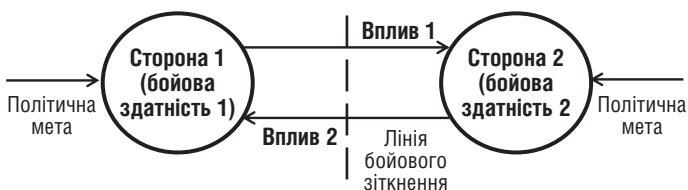

Рис. 3. Загальна схема збройної боротьби

Ця примітивна схема відображає те, що кожен із суперників (далі як у Клаузевіца [1]) «прагне за допомогою фізичного насильства [загалом – впливу, а сьогодні, зокрема, інформаційного. – П.С.] примусити іншого виконати його волю», тобто примусити іншу сторону діяти так, як того вимагає політична мета кожного із суперників, або досягти стану зникнення противника як

перешкоди для досягнення політичної мети. Можна зауважити, що в процесі збройної боротьби мета типу «втримати визначені рубежі, географічний пункт чи територію (в обороні)» або «досягти визначеного рубежу, взяти під контроль певний географічний пункт чи територію (в наступі, контрнаступі)» має радше політичне забарвлення, ніж воєнне.

Сама ж збройна боротьба – це динамічний процес у межах певної території як сукупність взаємних впливів (ударів) та заходів захисту від них, виходячи з бойових можливостей сторін, аж до втрати бойової здатності (спроможності) однією з них та виконання волі іншої сторони. При цьому метою кожної зі сторін у збройній боротьбі має бути не задоволення певних територіальних претензій (як варіант політичної мети), а нанесення противнику таких втрат, які гарантують виконання ним волі домінуючого над ним противника. А воля противників у збройній боротьбі полягає в припиненні опору ворога, що визначає перемогу одного та поразку іншого і, як наслідок, забезпечення умов досягнення політичної мети (навіть обмежено-локальної) стороною-переможцем.

Довідкова література свідчить [2, 5], що за досвідом війн повна втрата бойової здатності (спроможності) військ (сил) настає за умови виходу з ладу понад 50–60% сил та засобів або порушення управління. Напрошується висновок, що вказане визначає необхідну й достатню умову поразки військ (сил), а отже, перемоги їх суперника. Але чи так це насправді?

Наведемо кілька прикладів, які викликають сумнів щодо справедливості зазначеної умови для досягнення перемоги.

Приклад 1. Київська наступальна операція 1943 р.: під час бойових дій управління німецько-фашистськими військами реально здійснювалося, розгромних втрат вони не зазнали і більш-менш організовано залишили займані рубежі, але здатність до опору (тобто бойову здатність-спроможність) тимчасово втратили, а радянські війська своїми діями отримали перемогу, що забезпечило досягнення локальної політичної мети – визволення міста Києва та захоплення території й закріплення військ на правому березі Дніпра.

Приклад 2. Епізод Сандомирсько-Сілезької операції 1945 р.: після прориву радянськими військами основних рубежів оборони німецько-фашистських військ останні під силовим тиском противника (який при цьому умисно не форсував вогневе ураження) відносно організовано та без значних втрат, але і без особливого опору (втрата бойової здатності-спроможності), відступили за Одер. Перемога радянських військ у цій фазі операції забезпечила досягнення локальної політичної мети – визволення без руйнівного бомбардування історичного Кракова та збереження потенціалу Сілезького промислового району.

Приклад 3. Фаза «гібридної» війни в Криму 2014 р.: під впливом демонстрації воєнної сили та інформаційним тиском з боку Росії, за підтримки сепаратистськи

зорієнтованої частини населення Криму всі номіновані військові частини Збройних Сил України в умовах відсутності обопільного вогневого спротиву, тобто без збройного опору агресорові (умисна втрата бойової здатності-спроможності), отже, без особливо великих втрат, загалом керовано та організовано залишили територію півострова. Ця «тиха» перемога над Збройними Силами України дала противнику змогу досягти загальнодержавної політичної мети – приєднання (анексії) до Росії території Автономної Республіки Крим. Зауважимо, що в цьому випадку спрацювало правило Сунь-Цзи: «Найкраще з кращого – покорити чужу армію, не воюючи» [6].

Наведені приклади свідчать, що не завжди під час збройної боротьби необхідною та достатньою умовою перемоги є розгром сил і засобів противника або порушення його системи управління. Більш очевидною запорукою перемоги є здатність однієї зі сторін будь-якими вразливими діями досягти виконання її волі іншою стороною.

Отже, *головна закономірність збройної боротьби полягає в необхідності реалізації протиборчими сторонами вразливих дій, спрямованих на виконання однією стороною волі іншої сторони – припинити збройний опір діям противника, тобто втратити бойову здатність (спроможність).* Якщо один із противників засобами збройної боротьби досягає виконання своєї волі іншим противником, тобто невчинення або припинення ним опору (не важливо коли – у фазі наступу чи оборони), наступає момент перемоги, та, відповідно, створюється можливість досягнення політичної мети стороною-переможцем, як-от стримування агресора, захоплення рубежів оборони, території та об'єктів переможеного противника, зміни його керівництва чи політичного устрою держави, тобто виконання політичних завдань локального чи більш загального масштабу.

У світовій практиці військових протистоянь вразливі дії матеріалізуються через два основні механізми впливу – переконання і примус. В умовах сьогодення механізм переконання реалізується інформаційним продуктом – в усній чи письмовій формі або у формі візуального образу (картини), а примус – у будь-який силовий спосіб (агресивно-загрозлива демонстрація воєнного потенціалу, радіоелектронне подавлення інформаційних засобів, механічна руйнація або вогневе ураження об'єктів противника).

Слід зауважити, що допоки противника не знищено в силовий спосіб повністю (залишається свідомою частина його війська, для якої ще мають сенс сутності перемоги і поразки та, власне, життя) примус залишається водночас елементом процесу переконання, оскільки власні втрати і втрати противника створюють інформаційну картину для прийняття рішення про продовження чи припинення збройної боротьби. Ця особливість дає підстави зробити важливий висновок: *війна, як і її загострена форма – збройна боротьба, являє собою процес циркуляції інформації між противниками* (як у прямому її

розумінні, так і у трансформованому через силові дії військ), яка впливає на процес прийняття рішення суперниками щодо подальшої їх поведінки (усвідомлення дійсності й наступні дії).

Зважаючи на отриманий висновок, а також беручи до уваги, що збройна боротьба ведеться соціальними групами озброєних людей, на поведінку яких впливає інформація, домінуючим джерелом котрої є противник або його силові дії, то *збройна боротьба – це специфічний процес «зустрічного» соціального управління, а об'єктом такого управління для обох суперників виступає кожен із них.*

Отже, збройну боротьбу слід розглядати як два зустрічні процеси управління, які із цієї причини мають діяти за законами кібернетики [7, 8], тобто бойова здатність (спроможність) сторін реалізується через протиборчі системи управління, для яких об'єктом управління є противник. При цьому для кожного із суперників важливо, щоб його система під час управління противником була стійкою. Відомо, що будь-яка стійка кібернетична система діє на принципі зворотного зв'язку й охоплює орган управління (задаючий елемент), виконавчий орган (ефектор, регулятор), об'єкт управління (будь-що), датчик контролю стану об'єкта управління (рецептор – елемент забезпечення зворотного зв'язку) [8, 9]. У нашому випадку маємо структурний ізоморфізм: орган управління – це орган військового управління (тут логічно було б – «військовий орган управління»), яким може бути штаб будь-якого рівня або окрема особа, котра керує операцією (бойовими діями); виконавчий орган – це підлеглі органу військового управління сили і засоби, що реалізують силовий чи інформаційний вплив на противника; об'єкт управління – це противник (його угруповання військ чи окремі сили й засоби); елемент забезпечення зворотного зв'язку – це підлеглі органу військового управління сили й засоби, що здійснюють моніторинг стану противника засобами розвідки з видачею розвідувальної інформації органу військового управління для прийняття відповідних рішень щодо подальшого ведення збройної боротьби. З урахуванням зазначеного загальної схеми збройної боротьби (рис. 3) трансформується у більш конкретизовану, яка зображає процес збройної боротьби з позицій кібернетики (рис. 4).

Слід зауважити, що ідея управління противником не нова – ще 2500 років тому в трактаті про воєнне мистецтво Сунь-Цзи сказано: «Той, хто добре воює, управляє противником і не дає йому управляти собою», що вважалося головним стратегічним правилом ведення війни [6]. У стародавні часи й пізніше це правило доволі легко було реалізувати показово, адже часто основна політична мета досягалася в межах окремої битви, динаміка якої спостерігалася обома полководцями, котрі, перебуваючи на місцях, як правило, зручних для спостереження поля битви, фактично здійснювали управління противником через дії підлеглих військ (як правило, маркованих кольором одягу або іншою ознакою), попри відсутність

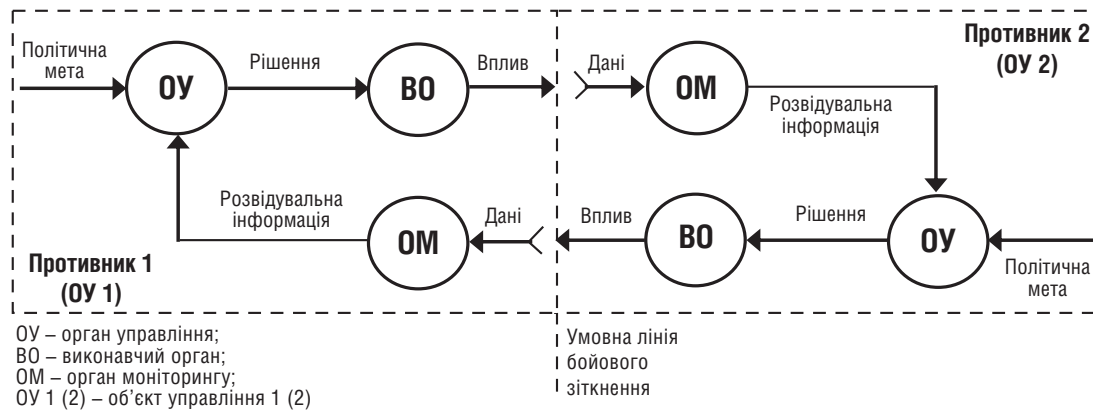

Рис. 4. Кібернетична модель збройної боротьби

у тогочасній воєнній теорії та лексиці такого поняття. Зі збільшенням географічних масштабів війн реалізація правила управління противником через брак необхідної інформації суттєво ускладнилася, а найчастіше ставала неможливою. Тому ідея управління противником не розвивалася, а зусилля воєнної теорії зосередилися на вирішенні більш локальних завдань, пов'язаних з конкретними процесами збройного протистояння, що і склало основи сучасної воєнної науки (згадаймо Клаузевіца [1], який усупереч власному поясненню війни як двостороннього процесу детально «розкладає» не двосторонні дії «війни», а дії односторонні – через особливості підготовки й ведення воєнних дій).

У середині ХХ ст. виникла кібернетика – наука, яка визначає основні закони управління в живій природі, техніці та суспільстві. У воєнній сфері її застосування було зорієнтоване лише на сферу управління власними військами та зброєю [10, 11], при цьому противник вважався зовнішнім середовищем, яке «впливає» на процес управління [10]. Сьогодні завдяки бурхливому розвитку інформаційних технологій забезпечується можливість ситуаційної обізнаності щодо обстановки на території будь-якого масштабу. Тому склалися реальні умови для розвитку теорії та практики управління саме противником, про що вже йдеться у деяких публікаціях військових аналітиків [12, 13].

Зображена на *рисунок 4* модель збройної боротьби розвиває кібернетичний підхід автора щодо формалізації збройної боротьби, який раніше окреслено в кількох його публікаціях [14–16], та структурно показує, що це перспективна можливість, але за умови наявності, принаймні в одного з противників, усіх трьох дієздатних елементів (ОУ, ВО, ОМ) та надійного зв'язку між ними. Слід наголосити, що запропонована модель збройної боротьби відображає найбільш суттєві складові, зв'язки та відносини, які спричиняють і визначають динаміку ведення збройної боротьби та впливають на її кінцевий результат, тобто перемогу одного із суперників («нічийного» результату в збройній боротьбі не буває – перемагає той, хто відбив агресію або домігся власними агресивними

діями можливості досягнення загальнотрої політичної мети).

Розгляд процесу під таким кутом зору дає змогу визначити *сучасну парадигму ведення збройної боротьби як «перехід від управління військами (власними) до управління противником (його діями на свою користь)»*. Утім, це не означає підміну кібернетикою надбань стратегії, оперативного мистецтва й тактики, а лише чіткіше визначає сутність збройної боротьби. Тому слід урахувати низку особливостей цієї парадигми для теорії та практики збройної боротьби. Зупинимось на деяких з них.

По-перше, питання ведення збройної боротьби на стратегічному, оперативному чи тактичному рівнях необхідно вирішувати, виходячи з потреби реалізації кібернетичного принципу стійкого управління противником. Тому будь-яке угруповання військ має створюватися на принципі достатності сил і засобів для реалізації процесу управління противником. За неможливості створення державою такого угруповання спірне політичне питання доцільно вирішувати невоєнним способом, тобто без невідоротних та надмірних втрат, передусім особового складу військ (сил) і населення в зоні бойових дій. Події на Сході України у 2014–2016 рр. підтверджують справедливість цього положення.

По-друге, процес управління власними військами як у теорії, так і на практиці не відкидається, а стає складовою більш загального процесу управління противником.

По-третє, технічною основою управління противником, на відміну від управління підлеглими військами, поряд зі зв'язком, є також технічні засоби (озброєння) у складі ОУ, ВО та ОМ.

По-четверте, принциповою умовою для реалізації процесу управління противником є наявність потужного ОМ як основи створення *бойового інформаційного простору*, оскільки інші складові вже сьогодні є функціонально готовими до застосування за своїм призначенням у такій системі управління. При цьому ОМ має забезпечувати ОУ кожного рівня та його підлеглий ВО інформацією про противника з деталізацією, яка дає ОУ та ВО можливість адекватно реагувати на ситуацію в їхній зоні

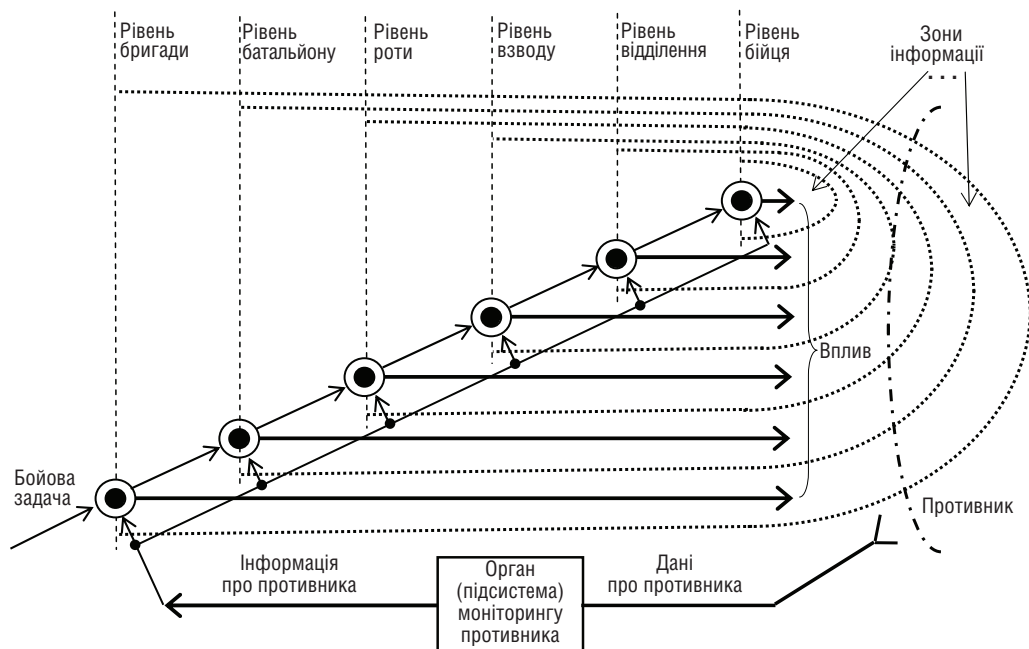

Рис. 5. Розподіл зон інформації моніторингу противника в типовій структурі бригади

відповідальності та впливати на противника штатними засобами. На *рисунку 5* показано умовну схему необхідного розподілу зон інформації від ОМ між ОУ різного рівня на прикладі типової ієрархії бригади, призначення якої – здійснення впливу (вогневого чи інформаційного) на противника.

Організація та реалізація такого інформаційного забезпечення бойових дій є предметом окремого розгляду та принципового вирішення.

По-п'яте, мають бути змінені деякі положення оперативного мистецтва і тактики, зокрема воєнна розвідка як основа ОМ противника вже не може вважатися видом оперативного (бойового) забезпечення, а бути, поряд із елементами ОУ, ВО та зв'язку, невід'ємною складовою єдиного контуру управління, забезпечуючи стан його замкненості, а отже, гарантуючи умову стійкості процесу управління противником. За наявності ефективного ОМ стають зайвими такі жертвоносні елементи ведення збройної боротьби, як смуга забезпечення та розвідка боєм, а також інформаційні елементи спостереження (як дублюючі) у складі засобів вогневого ураження, що суттєво здешевить такі засоби. Загалом усі засоби ураження, в тому числі традиційні, наближаються до рівня високоточної зброї або стають такою. При цьому ведення бойових дій легко реалізується на принципі мережецентричності [17].

По-шесте, перемога у збройній боротьбі на будь-якому рівні протистояння (від бійця до угруповання військ), тобто припинення опору противника або його агресивного наступу, досягається шляхом блокування (нейтралізації) елементів ОУ, ВО, ОМ, а також зв'язку в системі управління суперника застосуванням інформаційного та вогне-

вого впливу. При цьому можна стверджувати, що блокування (нейтралізація) одночасно всіх елементів гарантує перемогу. Водночас досягнення такого результату – подія малоймовірна, за винятком простих дуелей типу «боєць – боєць», «танк – танк» тощо. Тому цей критерій перемоги слід розглядати як гіпотетичний. Реалістичніше досягти блокування принаймні одного елемента – наступає параліч системи управління противником в одного із суперників, який наближає його поразку, але, між тим, її не засвідчує, оскільки залишається шанс на відновлення втраченого гомеостазу шляхом самоорганізації. У такому випадку перемога наступає лише в момент визнання власної поразки ОУ (чи його правонаступника після понесення втрат) одного із суперників офіційно або фактом припинення одним із суперників опору (агресивного наступу), що одночасно є еквівалентом втрати бойової здатності (спроможності).

Висновки

1. Існуючі положення основ теорії збройної боротьби потребують оновлення, починаючи з термінологічних визначень. При цьому збройну боротьбу слід розглядати як двосторонній процес, у якому її головна закономірність полягає в необхідності реалізації протидіями сторонами вразливих дій, спрямованих на виконання однією стороною волі іншої сторони – припинити опір діям противника (в обороні чи наступі).

2. Наявність ізоморфності з процесом управління в техніці, живій природі та суспільстві дає підстави розглядати процес ведення збройної боротьби противниками з позиції кібернетики, де об'єктом управління для

кожного з них є противник. Сучасні інформаційні можливості відкривають шлях до реалізації управління противником на користь протиборчої сторони під час воєнного конфлікту та до оновленої парадигми ведення збройної боротьби – переходу від управління військами до управління противником, зокрема за принципом мережецентричності.

3. Необхідною умовою перемоги у збройній боротьбі над противником є стан паралічу (нездатності реалізуватися) його системи управління противником, а критерієм (достатньою умовою) перемоги – офіційне визнання поразки з боку його ОУ або факт припинення військами противника опору чи агресивного наступу (втрата його бойової здатності-спроможності).

4. Кібернетична модель збройної боротьби дає змогу по-новому та більш структуровано й логічно визначити складові (чинники) бойової могутності збройних сил (угруповання військ) – це потенціали*:

- органів військового управління всіх рівнів;
- військ (сил), що мають здійснювати вплив на противника (переконавання і примус);
- сил та засобів моніторингу противника;
- сил та засобів зв'язку між цими елементами.

Зазначене інтерпретоване логічною схемою на *рисунку 6*.

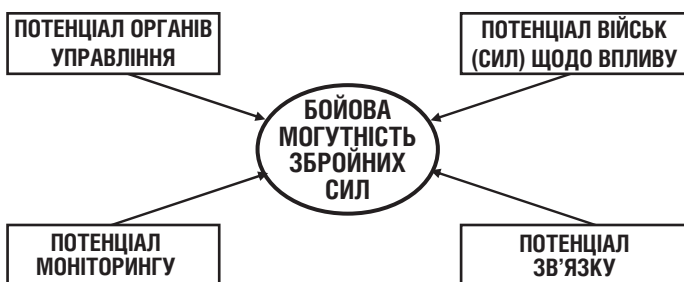

Рис. 6. Чинники бойової могутності збройних сил (за уточненим визначенням)

5. Усі заходи військового будівництва, а також види підготовки й забезпечення у воєнній сфері повинні спрямовуватися на підтримання (підвищення) потенціалів органів військового управління, військ (сил), що мають здійснювати вплив на противника, сил і засобів моніторингу противника, надійності системи зв'язку як комплексної основи реалізації процесу управління противником з метою припинення ним опору під час збройної боротьби та досягнення перемоги в інтересах вирішення політичних завдань.

6. Парадигма переходу від управління військами до управління противником потребує подальшого теоретичного і практичного опрацювання як перспективна

* Потенціал – сукупність усіх засобів, можливостей для чогось [18].

філософсько-ідеологічна платформа ведення збройної боротьби за умови певного коригування стратегії, оперативного мистецтва і тактики, а також підходів до пріоритетів створення й системних принципів побудови озброєння та військової техніки.

Перелік літератури

1. *Клаузевиц К.* О войне / К. Клаузевиц. – М. : Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 864 с.
2. Военный энциклопедический словарь. – М. : Эксмо, 2007. – 1024 с.
3. Локальні війни та збройні конфлікти другої половини ХХ століття: (історико-філософ. аспект): монографія / О. І. Гуржій, С. П. Мосов, В. Д. Макаров та ін. – К. : Т-во «Знання України», 2006. – 356 с.
4. Военный энциклопедический словарь. – М. : Воениздат, 1986. – 863 с.
5. Словник основних термінів та скорочень, які використовуються в НАТО. – К. : МП «Леся», 2004. – 568 с.
6. *Конрад Н. И.* Сунь-Цзы. Трактат о военном искусстве. Перевод и исследование / Н. И. Конрад. – М.; Л. : Изд. АН СССР, 1950. – 404 с.
7. *Винер Н.* Кибернетика или управление и связь в животном и машине / Н. Винер. – М. : Сов.радио, 1968. – 328 с.
8. *Глушков В. М.* Кибернетика. Вопросы теории и практики / В. М. Глушков. – М. : Наука, 1986. – 488 с.
9. Словарь по кибернетике / [под ред. В. С. Михалевича]. – 2-е изд. – К. : Гл. ред. УСЭ им. М. П. Бажана, 1989. – 751 с.
10. *Бокарев В. А.* Кибернетика и военное дело / В. А. Бокарев. – М. : Воениздат, 1969. – 288 с.
11. Основы теории управления войсками / П. К. Алтухов, И. А. Афонский, И. В. Рыболовский, Е. А. Татарченко. – М. : Воениздат, 1984. – 221 с.
12. *Рябчук В. Д.* Управление боем и интеллект командира / В. Д. Рябчук // Военная мысль. – 2001. – № 4. – С. 12–16.
13. *Рябчук В. Д.* Философия войны и теория управления современным противоборством / В. Д. Рябчук, В. И. Ничипор // Военная мысль. – 2007. – № 8. – С. 65–73.
14. *Сніцаренко П. М.* Модель збройної боротьби з точки зору теорії управління / П. М. Сніцаренко // Матеріали науково-практичної конференції «Удосконалення теорії і практики управління військами (силами) в сучасних умовах розвитку Збройних Сил України». – К. : НАОУ, 2006. – С. 74–76.
15. *Сніцаренко П. М.* Витоки і сутність інформаційної безпеки України у воєнній сфері та проблемні питання її забезпечення / П. М. Сніцаренко, І. В. Вещицький // Національна безпека: український вимір : зб. наук. ст. – К. : РНБіОУ, ІПНБ. – 2009. – Вип. 5 (24). – С. 23–33.
16. *Сніцаренко П. М.* Системи дистанційного моніторингу навколишнього простору для виявлення і супроводження рухомих об'єктів як окремий клас інформаційних систем військового призначення / П. М. Сніцаренко // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2009. – № 1 (4). – С. 12–19.
17. *Долгополов А. В.* Эволюция форм и способов ведения вооруженной борьбы в сетевых условиях / А. В. Долгополов, С. А. Богданов // Военная мысль. – 2011. – № 2. – С. 49–58.
18. Современный толковый словарь русского языка / [гл. ред. С. А. Кузнецов]. – СПб. : Норинт, 2002. – 960 с.